

Doc. dr Aleksandar BOŠKOVIĆ,
Kriminalističko-policijska akademija
Beograd

Pregledni članak
UDK: 343.1(4)
Primljeno: 15. aprila 2013. god.

ANALIZA PRIMENE POJEDINIH ADVERSARIJALNIH KRIVIČNOPROCESNIH INSTITUTA U KONTINENTALNOM KRIVIČNOM PROCESNOM ZAKONODAVSTVU¹

Savremeno krivično procesno zakonodavstvo karakteriše pojačana zakonodavna aktivnost koja za posledicu ima značajne reforme krivičnog postupka u cilju povećanja njegove efikasnosti. Jedna od glavnih karakteristika tih reformi se ogleda u tome da mnoge zemlje evropsko kontinentalne pravne tradicije prihvataju i u određenom obimu preuzimaju krivičnoprocesne institute koji dolaze iz anglosaksonske pravne tradicije i koji su karakteristični za akuzatorski krivični postupak. Imajući to u vidu, u ovom radu autor se bavi analizom primene pojedinih adversarijalnih krivičnoprocesnih instituta koje su usvojile neke zemlje evropsko kontinentalne pravne tradicije i problemima koji su se pojavili u njihovoj praktičnoj primeni. Takođe, dati su i određeni predlozi u odnosu na implementaciju pojedinih instituta adversarijalnog krivičnog postupka u kontinentalnoj Evropi. U tom smislu, posebna pažnja će biti posvećena marginalizaciji načela utvrđivanja istine, odnosno ukidanju dokazne aktivnosti suda na glavnom pretresu, uvođenju stranačke (paralelne) istrage, kao i sporazumu o priznanju krivice.

¹ Ovaj rad je rezultat realizovanja naučnoistraživačkog projekta pod nazivom Razvoj institucionalnih kapaciteta, standarda i procedura za suprotstavljanje organizovanom kriminalu i terorizmu u uslovima međunarodnih integracija. Projekat finansira Ministarstvo prosvete i nauke Republike Srbije (br. 179045), a realizuje Kriminalističko-policijska akademija u Beogradu (2011–2014). Rukovodilac projekta je prof. dr Saša Mijalković.

Ključne reči: evropsko kontinentalni sistem, adversarijalni sistem, načelo utvrđivanja istine, stranačka istraga, sporazum o priznanju krivice.

1. Uvodna razmatranja

Krivično procesno zakonodavstvo karakteriše postojanje dva osnovna sistema krivičnog postupka: kontinentalno-evropski i adversarijalni sistem. Zanimljivo je zapaziti da američki autori najčešće uprošćavaju ovu podelu kada govore o inkvizitorskom (*civil law*) sistemu koji je nastao i preovlađuje u Evropi, i akuzatorskom (*common law*) sistemu koji preovlađuje u Velikoj Britaniji i njenim bivšim kolonijama.² Međutim, ovakvo terminološko određenje u osnovi nije korektno jer iako kontinentalno-evropski sistem sadrži određene inkvizitorske elemente on u stvari predstavlja jedan mešoviti sistem kao što ni brojni anglosaksonski sistemi više nisu čisto akuzatorskog tipa.³

Savremeno krivično procesno zakonodavstvo karakteriše jedna nova etapa koja traje i dan danas i koja se ogleda u značajnim reformama krivičnog postupka u cilju povećanja njegove efikasnosti. Međutim, treba naglasiti da efikasnost krivičnog pravosuđa ne sme ići na uštrb zakonitosti rešenja konkretne krivične stvari i ugrožavanja zagarantovanih sloboda i prava učesnika krivičnog postupka, što, mora se priznati, nije lako usaglasiti.⁴ Dakle, reformom krivičnog postupka je potrebno ustanoviti sve neophodne preduslove kako bi krivična stvar bila zakonito rešena, s jedne strane i kako bi krivični postupak trajao što kraće i sa što manje troškova, s druge strane.

Na ovom mestu treba istaći da je samo u poslednjoj deceniji XX veka u geografskom smislu čak 25 evropskih zemalja izvršilo značajne reforme krivičnog postupka.⁵ To samo potvrđuje već rečeno, a to je da je u mnogim evropskim zemljama došlo do intenzivne i masovne zakonodavne aktivnosti u području krivičnog postupka, tj. da tranzicija krivičnih postupaka ima veliki obim i obuhvata razna područja krivičnog postupka.

2 Bradley, M. C. (2007), *Overview, Criminal Procedure a Worldwide Study*, second edition, edited by Craig M. Bradley, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, str. xvii.

3 Škulić, M. (2010), Pogrešna koncepcija Nacrta Zakonika o krivičnom postupku Srbije, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 48(2), str. 48.

4 Bejatović, S. (2010), *Reforma krivičnoprocesnog zakonodavstva Srbije i efikasnost krivičnog pravosuđa*, *Reforma krivičnog pravosuđa*, Pravni fakultet, Niš, str. 2.

5 Pavišić, B. (2007), *Evropski sustavi kaznene istrage na početku trećeg milenijuma*, *Zbornik rada posvećen prof. dr sc. Franji Bačiću*, Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ vo Skopje i Pravni fakultet u Zagrebu, Skopje – Zagreb, str. 327.

Ono što posebno karakteriše ove reforme jeste preuzimanje mnogih ustanova krivičnog procesnog prava iz zemalja u kojima je zastupljen adversarijalni sistem krivičnog postupka, misleći se tu, pre svega, na Sjedinjene Američke Države. U tom smislu se i postavlja veoma važno pitanje, a to je da li pristupiti potpunoj reformi i mešoviti krivični postupak zameniti akuzatorskim ili izvršiti delimičnu reformu tako što će se pojedini instituti iz anglosaksonske pravne tradicije uskladiti i prilagoditi načelima koja su karakteristična za evropsko-kontinentalni model postupka.⁶

Upravo iz ovog razloga će u narednom izlaganju biti izložene osnovne karakteristike evropsko kontinentalnog i adversarijalnog modela krivičnog postupka, a zatim će biti izvršena analiza primene pojedinih angloameričkih krivičnoprocesnih instituta koje su usvojile neke zemlje evropsko kontinentalne pravne tradicije. Takođe, ukazaće se na određene probleme koji su se pojavili u njihovoj praktičnoj primeni i biće dati određeni predlozi u odnosu na pojedine institute adversarijalnog krivičnog postupka.

2. Osnovne karakteristike evropsko kontinentalnog i adversarijalnog modela krivičnog postupka

Kao što je već rečeno, savremeno krivično procesno zakonodavstvo karakteriše postojanje dva osnovna modela krivičnog postupka: evropsko kontinentalni i adversarijalni model. Nije jednostavno odrediti i definisati sve razlike i sličnosti koje postoje između ova dva sistema s tim što treba istaći da su se kriterijumi razlikovanja vremenom menjali. Tako je svojevremeno isticano da je suštinska razlika između ova dva sistema u tome ko vrši funkciju krivičnog gonjenja. U inkvizitorskom (evropsko kontinentalnom) funkciju krivičnog gonjenja vrše državni organi, dok u akuzatorskom (adversarijalnom) krivično gonjenje preduzima pojedinac podnoseći optužni akt protiv drugog lica čime se smatralo da privatno lice u ovoj ulozi zastupa javni interes da učinilac krivičnog dela bude kažnjen. U današnjem vremenu prema ovom kriterijumu nijedan sistem krivičnog pravosuđa nije u potpunosti akuzatorski (adversarijalni) pa ni

6 Više o tome: Đurđić V, (2009), Komparativnopravna rešenja o prethodnom krivičnom postupku i njihova implementacija u srpsko krivičnoprocesno zakonodavstvo, Zakonodavni postupak i kazneno zakonodavstvo, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, str. 135-158; Krapac, D, (2007), Reforma mješovitog kaznenog postupka: potpuna zamjena procesnog modela ili preinaka prethodnog postupka u stranački oblikovano postupanje, Zbornik radova posvećen prof. dr. sc. Franji Bačiću, Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ u Skopje i Pravni fakultet u Zagrebu, Skopje – Zagreb, str. 177-198.

engleski koji je dugo godina bio uređen po ovom principu, jer je i u toj državi danas gonjenje prepušteno državnim organima.⁷

Pored ovog, postojali su i drugi kriterijumi po kojima su se ova dva sistema suštinski razlikovala. Tako je isticano da je za akuzatorski (adversarijalni) krivični postupak karakteristično to da se odvija usmeno i javno, dok je evropsko kontinentalni pismen i tajan. Isto tako, ukazivano je da su pretpostavka nevinosti, kao i uopšte položaj okrivljenog mnogo bolje zaštićeni u akuzatorskom krivičnom postupku, za razliku od evropsko kontinentalnog krivičnog postupka.⁸ Međutim, danas je situacija takva da je međusobno preuzimanje rešenja između ova dva krivičnoprocesna sistema postalo veoma rasprostranjeno tako da više nije moguće nijedan sistem krivičnog pravosuđa u Zapadnoj Evropi okarakterisati kao potpuno akuzatorski ili kao potpuno inkvizitorski.⁹ Treba istaći i to da međusobno preuzimanje rešenja iz ova dva velika sistema ipak nije u potpunosti uzajamno, već je jednostrano i to tako što veliki broj zemalja evropsko kontinentalne pravne tradicije, direktno ili indirektno, preuzimaju rešenja iz angloameričke pravne tradicije. Bez obzira na ovakvu dinamiku, ovi sistemi se ipak odlikuju određenim specifičnostima po kojima se međusobno i razlikuju.

Najpre, kontinentalno-evropski, tj. tzv. inkvizitorski model teži utvrđivanju istine, od strane suda, u pogledu toga šta se zaista desilo povodom konkretne krivične stvari prilikom čega je i sam sud veoma aktivan na polju izvođenja dokaza i na osnovu toga donosi odluku.¹⁰ U tom smislu, sudija je obavezan da rukovodi i aktivno učestvuje na glavnom pretresu, a i odgovoran je za ispravnost odluke, što je i logična posledica proklamovanog načela utvrđivanja istine koje je jedno od osnovnih načela u krivičnom postupku. Da bi se u krivičnom postupku utvrdila istina takođe je predviđeno da je sud dokazno

7 Tokom 1985. godine dolazi do izvesnih bitnih promena u krivično procesnom zakonodavstvu Engleske i to formiranjem Krunske službe za progon učinilaca krivičnih dela, u čiju nadležnost spada odobravanje slučajeva za optuživanje, obustavljanje krunskog gonjenja zbog nedostatka dokaza ili zbog toga što optuženje nije u javnom interesu – više o tome: Bošković, A. (2010), *Tužilačko policijski koncept istrage i efikasnost krivičnog postupka*, doktorska disertacija, Pravni fakultet, Kragujevac, str. 394-402.

8 O još nekim kriterijuma razlikovanja između evropsko kontinentalnog i adversarijalnog krivičnog postupka vidi: Spencer, J. R. (2005), *Introduction*, *European Criminal Procedures*, edited by Mireille Delmas-Marty and J. R. Spencer, Cambridge University Press, Cambridge, paperback edition, str. 20-37.

9 *Ibidem*, str. 5.

10 S aspekta ovlašćenja koja sud ima u krivičnom postupku, u procesnoj teoriji se pravi jasna razlika između dva koncepta, engleskog i francuskog. – Više o tome: Denis Salas, revised by Alejandro Alvarez, (2005). *The Role of the Judge*, *European Criminal Procedures*, edited by Mireille Delmas-Marty and J. R. Spencer, Cambridge University Press, Cambridge, paperback edition, str. 505.

aktivan, tj. da može predlagati i izvoditi dokaze i po službenoj dužnosti, a ne samo i isključivo po predlogu stranaka. Dalje, o krivici i krivičnoj sankciji odlučuje sudija pojedinac ili sudsko veće koje ima potpuni pristup dokazima iz istrage (*dossier*) na kojima se inače može zasnivati sudska odluka. Ne postoji porota koja bi kao laički, pravno neobrazovani elemenat odlučivao o krivici okrivljenog lica već je to u nadležnosti sudskog veća koje, pored sudija po pozivu, mogu činiti i sudije porotnici i ravnopravno odlučivati o krivici i krivičnoj sankciji u konkretnoj krivičnoj stvari. Glavni predstavnici evropsko kontinentalnog modela krivičnog postupka svakako su Nemačka i Francuska s tim da je i krivični postupak Republike Srbije tradicionalno uređen na ovim osnovama.

S druge strane, adversarijalni model krivični postupak posmatra kao spor između dve suprotstavljene stranke o kome sud treba da donese odluku prilikom čega je samo izvođenje dokaza u potpunosti prepušteno strankama, bez aktivne uloge suda. U tom smislu, sudija nije ništa više nego arbitar u sudskoj raspravi i odgovornost za ispravnost odluke ne leži na njemu, već na poroti. Sud nije vezan načelom utvrđivanja istine, ali mu je takva pozicija i olakšana jer o krivici ne odlučuje on, već porota. Svako intenzivnije uplitanje sudije u izvođenje dokaza se kosi s logikom postupka koji je u potpunosti organizovan kao spor stranaka. U tom smislu, u anglo-američkim postupcima ispitivanje svedoka od strane sudije, kao i svaka njegova samostalna dokazna aktivnost na raspravi, jeste povod za ukidanje presude.¹¹ Faktički, ne radi se samo o tome da sudija koji s predmetom nije upoznat može svojim pitanjima pomrsiti planove stranaka o izvođenju dokaza, nego je od veće važnosti to što njegovo aktivno učestvovanje u dokaznom postupku za koji su, pre svega, zadužene stranke ispada kao pomoć jednoj od stranaka u snošenju dokaznog tereta, pa samim tim takva aktivnost stvara utisak o sudijinoj pristrasnosti.

Na ovom mestu je potrebno ukazati na to da je istraga u većini zemalja anglo-američke pravne tradicije poverena policiji i sasvim je neformalna za razliku od suđenja koje se jedino smatra celovitim krivičnim postupkom. Ovako koncipirana neformalna istraga se uglavnom svodi na prikupljanje materijalnih dokaza na mestu događaja od strane policije dok javni tužilac nema skoro nikakvu ulogu u takvoj policijskoj istrazi.¹² S obzirom na to, značajno je istaći da tužilačka istraga nije obeležje adversarijalnog modela krivičnog postupka, kako se to često pogrešno zaključuje. To faktički znači da ne postoji znak jednakosti između tužilačke i stranačke istrage koja je karakteristična za zemlje

11 Više o tome: Damaška, M. (2006), Sudbina anglo-američkih procesnih ideja u Italiji, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 13(1), str. 3-15.

12 Škulić, M. (2010), op. cit., str. 50.

anglo-američke tradicije. Upravo iz tog razloga ćemo, kroz analizu obima reformi pojedinih evropskih zemalja, ukazati na prednosti tužilačke istrage¹³ i na veliku opasnost i mnoštvo praktičnih problema koji su vezani za uvođenje velikog broja adversarijalnih krivično procesnih instituta u zemljama kontinentalno evropske tradicije.

3. Dokazna pasivnost suda – marginalizacija načela utvrđivanja istine

Često se u stranoj i domaćoj naučnoj i stručnoj javnosti ističe da je jedan od glavnih kriterijuma razlikovanja adversarijalnog i kontinentalnog sistema vezanost načelom utvrđivanja istine. Naime, u zemljama evropsko kontinentalne pravne tradicije sud ima obavezu i dužnost da bude aktivan na polju dokazivanja kako bi se utvrdila istina povodom konkretne krivične stvari, dok je u adversarijalnom sistemu situacija takva da sud, nakon razmatranja dokaza tužilaštva i odbrane, treba da odluči da li je tužilac dokazao navode svoje optužbe ili ne.

I pored mnogobrojnih reformi koje su sprovele zemlje evropsko kontinentalno pravne tradicije i preuzimanja pojedinih anglosaksonskih rešenja, može se reći da je mali broj zemalja koji je izvršio tako radikalnan zahvat u svom krivičnom procesnom zakonodavstvu i ukinuo načelo utvrđivanja istine, tj. ustanovio dokaznu pasivnost suda u postupku dokazivanja. U tom smislu, u nemačkom krivičnom procesnom zakonodavstvu je jedna od najbitnijih izmena Zakona o krivičnom postupku (*Strafprozeßordnung - StPO*) izvršena 1974. godine,¹⁴ kada se u cilju postizanja veće efikasnosti krivičnog postupka, ukida sudska istraga i zamenjuje se sa tužilačkom istragom, što faktički znači da od tada istraga više nije u nadležnosti istražnog sudije. Jedan od glavnih razloga koji je doveo do ove promene je bilo isticanje činjenice da nema potrebe za dupliranjem istrage koju su već sproveli tužilaštvo i policija, jer se na taj način postupak nepotrebno odugovlači.¹⁵ Jako je bitno istaći da ne postoji mogućnost vođenja istrage od strane odbrane, niti je glavni pretres uređen na principima

13 Bejatović, S. (2010), Radna verzija ZKP Republike Srbije i tužilački model istrage, Revija za kriminologiju i krivično pravo, 48(2), o razlozima napuštanja sudskog i prelaska na tužilački model istrage videti str. 27-31.

14 Ova novela nemačkog Zakona o krivičnom postupku je doneta decembra 1974. godine, ali je stupila na pravnu snagu i počela da se primenjuje 1975. godine.

15 Hermann, J. (1981), Federal Republic of Germany, Major Criminal Justice Systems, edited by George F. Cole, Stanislaw J. Frankowski and Marc G. Gertz, Beverly Hills and London: Sage publications, str. 100.

koji važe u zemljama anglo-saksonske pravne tradicije već su zadržani elementi i načela karakteristična za zemlje kontinentalne tradicije, pa samim tim je zadržano i načelo utvrđivanja istine.¹⁶

Slična situacija je i u Austriji gde je Zakonom o izmenama Zakona o krivičnom postupku iz 2004. godine¹⁷ izvršena temeljna reforma, pre svega, prethodnog postupka, ali je takođe zadržan duh evropskog kontinentalnog sistema, pa samim tim i načelo utvrđivanja istine. Ovim izmenama je ukinuta sudska istraga, a državni tužilac postaje *dominus litis* prethodnog postupka. Naime, nema više policijskog izvidaja i sudske istrage, već se vođenje prethodnog postupka poverava državnom tužiocu u saradnji sa policijom i uređuju se pojedine istražne radnje. Sudija štiti slobode i prava osumnjičenog i drugih lica u postupku i odlučuje o onim merama kojima se zadire u osnovna ljudska prava i slobode uz poštovanje principa srazmernosti i opasnosti.

I mnoge druge evropske zemlje su izvršile reforme ovakvog tipa, tzv. delimične reforme krivičnog postupka. Ruska Federacija je donela novi Zakonik o krivičnom postupku 18. decembra 2001. godine koji je stupio na snagu 1. jula 2002. godine i koji je i danas u primeni. Zakonik o krivičnom postupku iz 2001. godine teži uspostavljanju sistema krivičnog pravosuđa baziranog na demokratskim principima i vladavini prava, koji ne pruža samo efektivno sprovođenje zakona, već i očuvanje građanskih sloboda. Ovaj zakonik predstavlja mešavinu evropskog kontinentalnog sistema i anglo-američke *Common law* zakonske tradicije.¹⁸ Najzad, u ovom kontekstu razmatranja interesantno je napomenuti da su, pored nabrojanih zemalja, tužilački koncept istrage u duhu evropsko kontinentalne pravne tradicije uveli i Poljska,¹⁹ Estonija,²⁰ Švajcarska,²¹ Mađarska.²²

16 Članom 244. st. 2. StPO je propisano da sud u cilju utvrđivanja istine, po službenoj dužnosti izvodi dokaze u pogledu svih činjenica i dokaznih sredstava, koji imaju značaj za donošenje odluke.

17 Strafprozessreformgesetz – Austrijski Parlament je ovaj zakon usvojio februara 2004. godine i njime su zamenjene odredbe članova 1-219. do tada važećeg Zakona o krivičnom postupku, a počeo je da se primenjuje 1. I 2008. godine.

Videti na: http://www.euro-justice.com/member_states/austria/country_report/1361/ dostupno dana 05. 05. 2011. godine.

18 Newcombe, C. (2007), *Russia, Criminal Procedure A Worldwide Study*, second edition, edited by Craig M. Bradley, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, str. 397-398.

19 Zakon o krivičnom postupku Poljske iz 1997. godine koji je značajno menjan 2001. i 2003. godine prema kojem je državni tužilac ovlašćen da vodi istragu u svim slučajevima. O uređenju prethodnog postupka u Poljskoj videti: Hofmanski, P., Kunštek, E. (2004), *Criminal Procedure System of the Republic of Poland, Transition of Criminal Procedure Systems*, Volume II, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, str. 219-236.

20 Zakon o krivičnom postupku Estonije je donet februara 2003. godine, a stupio je na pravnu snagu jula 2004. godine prema kojem istragu vodi državni tužilac i odgovarajuće radnje u istrazi preduzima sam ili ih nalaže policiji. Videti na: http://www.euro-justice.com/member_states/estonia/country_report/2768/ dostupno dana 03. 05. 2011. godine.

S druge strane, Portugal²³ i Italija su izvršile potpune reforme svojih krivičnih postupaka uvodeći akuzatorski model po uzoru na zemlje *common law-a*, s tim što je italijanski Zakonik²⁴ mnogo poznatiji od portugalskog izvora. Italijanski Zakonik je predstavljao pravu revoluciju na polju krivičnog procesnog prava i kao takav je izazvao veliku pažnju među naučnim i stručnim krugovima. Naime, ovim zakonikom se u Italiji koja je karakterističan predstavnik evropske kontinentalne tradicije uvode nova procesna rešenja i novi instituti, koji su do tada bili karakteristični samo za angloamerički adversarijalni sistem, pa je zbog toga ovaj Zakonik jedan od najvažnijih i najinteresantnijih za proučavanje i analizu.²⁵

Najvažnije novine koje su predviđene italijanskim Zakonikom se ogledaju u sledećem: ukinut je institut istražnog sudije, prethodna istraživanja vrše obe stranke, dokazi se, kao i unakrsno ispitivanje, izvode samo na glavnoj raspravi, u skladu sa adversarijalnim principom, ovlašćenje suda da izvodi dokaze je ograničeno samo na pojedine slučajeve. Takođe, dolazi do jasnog razgraničenja između prethodne istrage i faze suđenja tako što je zabranjeno da se na glavnoj raspravi prezentiraju dokazi iz prethodne istrage, osim ako se dovede u pitanje iskaz svedoka i ne mogu se ceniti na glavnoj raspravi kao dokazi izjave koje je policija prikupila u prethodnoj istrazi.²⁶

Prateći ovaj trend i Republika Srbija je krenula putem promena i uvođenja novih procesnih rešenja koji korenito menjaju dugogodišnju tradiciju postupanja u krivičnim stvarima pa je tako u Skupštini Republike Srbije septembra 2011. godine usvojen novi Zakonik o krivičnom postupku²⁷ koji je počeo sa primenom

21 Codice di diritto processuale penale svizzero (Codice di procedura penale, CPP), del 5. ottobre 2007. (FF 2006. 1291.). Ovo je prvi savezni krivičnoprocesni Zakonik kojim je švajcarska prvi put objedinila pravila krivičnog postupka za celu državu.

22 Zakon o krivičnom postupku iz 1998. godine, Act XIX koji je stupio na pravnu snagu 2003. godine. Videti na: http://www.euro-justice.com/member_states/hungary/country_report/2799/ dostupno dana 09. 05. 2011. godine.

23 Código de Processo Penal (aprobado por Decreto-lec núm. 78/87, de 17 II 1987).

24 Codice di procedura penale - Gazzeta ufficiale della Repubblica Italiana. N. 250 del 24. ottobre 1988. Italijanski Zakonik o krivičnom postupku donesen je na osnovu smernica utvrđenih Zakonom od 16. februara 1987. godine, br. 81 koji sadrži ukupno 12 članova koji detaljno razrađuju okvir i strategijske smernice novog krivično procesnog zakonodavstva. Ovaj zakonik je proglašen Odlukom predsednika Republike Italije br. 447 od 22. septembra 1988. godine, a primenjuje se od 1989. godine.

25 Bošković, A., Kulić, V. (2012), Italijanski model prethodnog krivičnog postupka, *Kultura polisa*, vol. IX, posebno izdanje 1, str. 138.

26 Illuminati, G. (2005), The frustrated turn to adversarial procedure in Italy (Italian criminal procedure code of 1988), *Washington University Global Studies Law Review*, Vol. 4. No. 3. Washington University, St. Louis, str. 571.

27 „Službeni glasnik Republike Srbije“, br. 72/11, 101/11, 121/12, 32/13 i 45/13.

15. januara 2012. godine u postupcima za krivična dela za koja je posebnim zakonom određeno da postupa javno tužilaštvo posebne nadležnosti, a u ostalom delu je planirano da se otpočne sa primenom 1. oktobra 2013. godine.²⁸

U kontekstu prethodnih razmatranja, jedna od najznačajnijih novina koje donosi novi ZKP jeste, na neki način, ukidanje načela utvrđivanja materijalne istine. Naime, novi ZKP u čl. 15. predviđa da sud izvodi dokaze na predlog stranaka i da sud može dati nalog stranci da predloži dopunske dokaze ili *izuzetno* sam odredi da se takvi dokazi izvedu, ako oceni da su izvedeni dokazi protivrečni ili nejasni i da je to neophodno da bi se predmet dokazivanja svestrano raspravio. Na ovaj način se u prvi plan stavlja dokazna pasivnost, a ne aktivnost suda. Ono što je karakteristično za zemlje evropsko kontinentalne pravne tradicije, pa i za Srbiju, da je sud aktivan prilikom dokazivanja i da sam izvodi dokaze i da nije ograničen dokaznim predlozima stranaka, ovakvim odredbama se devalvira.²⁹

To podrazumeva da bi dokaze izvodile stranke, a uloga suda bi se svela na kontrolu ispravnosti dokaznog postupka. Stranke su formalno ravnopravne. Nasuprot javnom tužiocu, koji može računati na kompletnu logističku podršku državnog aparata čiji je deo, biće okrivljeni kome može pomagati branilac. Obavezna odbrana je propisana samo za teža krivična dela tako da većina okrivljenih može, ali ne mora imati branioca. Međutim, bogate okrivljene, poput onih koji se terete da su „narko bosovi“, braniće „advokatske zvezde“. Oni će moći da imaju pravne timove, te angažuju privatne detektive za prikupljanje dokaza.³⁰

Ovakva nova koncepcija i pasivna uloga suda je karakteristična za zemlje anglosaksonske pravne tradicije. Međutim, postoji i jedna značajna razlika. U zemljama anglosaksonske pravne tradicije porota je ta koja odlučuje o krivici i o snazi dokaza koje su prezentirale stranke, a ne sudija. Sudija tek na kraju postupka izriče krivičnu sankciju ako je porota neko lice oglasila krivim, a ako ga je oslobodila posao sudije je završen.

28 O najznačajnijim novinama koje donosi novi ZKP Republike Srbije vidi: Ilić, G. (2010), *Krivično procesno zakonodavstvo Republike Srbije i standardi Evropske Unije*, *Krivično zakonodavstvo Srbije i standardi Evropske Unije*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor, str. 34-54.

29 Za suprotno mišljenje vidi: Majić, M. (2012), *Napuštanje inkvizitorskog modela krivičnog postupka kao nužan korak u stvaranju nepristrasnog krivičnog suda u Srbiji*, *Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva*, Misija OEBS u Srbiji, Beograd, str. 192-203.

30 Škulić, M., Ilić, G. (2012), *Novi Zakonik o krivičnom postupku Srbije – reforma u stilu „jedan korak napred, dva koraka nazad“*, *Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije i dr.*, Beograd, str. 33.

S druge strane, dugogodišnja praksa i rad sudija na ovim prostorima gde je načelo utvrđivanja materijalne istine uvek bilo jedno od stožernih načela su svakako smetnje da se jedno ovakvo rešenje implementira u praksi. Između ostalog, autor ovog teksta je prisustvovao na više glavnih pretresa u Posebnom odeljenju za organizovani kriminal Višeg suda u Beogradu i nije primetio tu proklamovanu pasivnost suda s obzirom da se ove odredbe primenjuju od 15. januara 2012. godine.³¹ Čak štaviše, sudije su sa istim intenzitetom kao i ranije saslušavali optuženog i ispitivali svedoke, postavljali im pitanja, prekidalih ih u izlaganju i tražili dodatna objašnjenja, a sve to sa ciljem da se utvrdi istina, tj. šta se zaista desilo povodom konkretne krivične stvari.

Na ovom mestu treba pomenuti i praktična iskustva Republike Italije koja je u svoj krivični postupak, Zakonikom o krivičnom postupku iz 1988. godine, ukinula načelo utvrđivanja materijalne istine, tj. proklamovana je drugačija pozicija suda, pozicija arbitra između stranaka koji pred njim predočavaju svoje dokaze i njima brane svoje tvrdnje.³² Međutim, ovako proklamovana načela nisu našla svoju praktičnu primenu jer su sudije nastavile da prisvajaju dominantnu poziciju u krivičnom postupku.

Najzad, još jednom treba istaći problem koji se ogleda u tome da sudije trebaju da napuste tradicionalno viđenje sopstvene uloge u krivičnom postupku, a to je da je sud odgovoran da se krivična stvar potpuno i svestrano reši i rasvetli kako bi se došlo do istine.³³ Intencija je zakonodavca da se sud što manje upliće u izvođenje dokaza jer postupak treba da bude organizovan kao spor stranaka, a to nije ni malo lako u zemljama koje pripadaju evropsko kontinentalnoj pravnoj tradiciji kakva je i Srbija.

4. Uvođenje stranačke (paralelne) istrage i narušavanje koncepcije tužilačke istrage

Tužilački koncept istrage su prihvatile mnoge zemlje, sa manje ili više razlika, i danas je preovlađujući u Evropi. U tom smislu, u zemljama kontinen-

31 Na ovom mestu je zanimljivo ukazati na to kako sudije Haškog tribunala nemaju isti pristup kad je dokazni postupak u pitanju. Naime, sudije koje dolaze iz zemalja evropsko kontinentalne pravne tradicije su mnogo aktivnije u dokaznom postupku i bez rezerve se upuštaju u ispitivanje svedoka, dok se sudije koje dolaze iz zemalja anglosaksonske pravne tradicije uzdržavaju od ove aktivnosti, a i smatraju je nepoželjnom.

32 Više o tome: Bošković, A., Kulić, V. (2012), op. cit., str. 137-150.

33 O odgovarajućim uslovima koji trebaju da postoje zarad uspešnosti preuzimanja procesnih ustanova koja postoje u inostranom pravu vidi: Ilić, G. (2008), Način i obim primene krivičnoprocesnog zakonodavstva i prevencija kriminaliteta, Kazneno zakonodavstvo i prevencija kriminaliteta, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, str. 225-236.

talne Evrope je u osnovi prisutno rešenje po kojem istragu vode nezavisni i samostalni državni organi. U zavisnosti od toga da li istragu sprovodi istražni sudija ili javni tužilac može se reći da su prisutna dva koncepta istrage: sudska i tužilačka, s tim što su prisutni razni modaliteti tužilačke istrage, a u zavisnosti od nadležnosti i ovlašćenja policije u konceptu tužilačke istrage može se govoriti i o tužilačko-policijskoj istrazi.³⁴

Jedna od osnovnih karakteristika tužilačke istrage jeste da prilikom njenog sprovođenja, isto kao i kod sprovođenja sudske istrage, učestvuje više subjekata, ali je javni tužilac osnovni krivično procesni subjekt, budući da on donosi naredbu o sprovođenju istrage, sprovodi istragu i daje ovlašćenje policiji da sprovede određene dokazne radnje. U tom smislu, veoma je bitno da se u konceptu tužilačke istrage preciziraju nadležnosti i ovlašćenja javnog tužioca, policije i sudije za istragu (sudija za prethodni postupak) s tim što u tom konceptu istrage glavnu ulogu ima javni tužilac, a policija u nekim domenima postupka samoinicijativno ili po zahtevu i ovlašćenju javnog tužioca.

Organizacija tužilačke istrage u zemljama evropsko kontinentalne pravne tradicije ne podrazumeva mogućnost vođenja stranačke, tzv. paralelne istrage. Naime, tokom istrage javni tužilac i policija kada sprovodi istragu, imaju obavezu da, pored otežavajućih, prikupljaju i sve relevantne činjenice koje idu u korist okrivljenog, ali i da brinu o obezbeđenju dokaza za koje postoji opasnost da budu izgubljeni. Na ovaj način javni tužilac u stvari „nema ulogu stranke kakvu ima u adversarijalnom sistemu već je neutralni predstavnik države,“³⁵ i promena da istragu vodi javni tužilac, a ne istražni sudija se zasniva na pretpostavci da javni tužilac može biti objektivan kao pripadnik pravosuđa, kao „sudski“, prilikom vođenja istrage.³⁶

S druge strane, uvođenje stranačke (paralelne) istrage bi narušilo koncept ovakve tužilačke istrage. Najpre, sama stranačka istraga podrazumeva mogućnost da okrivljeni i njegov branilac prikupljaju dokaze u sopstvenu korist tokom javnotužilačke istrage na način kako to propisuje Zakonik o krivičnom postupku. U našim bi uslovima ovakva koncepcija istrage, to jest formalizovanje

34 Bošković, A. (2011), *Reforma prethodnog krivičnog postupka i evropski standardi*, Suzbijanje kriminala u okviru međunarodne policijske saradnje, Kriminalističko-policajska akademija, Beograd, str. 372.

35 Weigend, T. (1980), *Continental Cure for American Ailments: European Criminal Procedures as a Model for Law Reform*, In: Morris N, Tonry M, ed. *Crime and justice*. Vol. 2. Chicago: Chicago University Press, str. 395.

36 Goldstein, A. S., Marcus, M. (1977), *The Myth of Judicial Supervision in Three „Inquisitorial” Systems: France, Italy and Germany*, *Yale Law Journal*, Vol. 87, No.2, Yale Journal Co. Inc., New Haven, str. 249.

tzv. paralelne istrage, zahtevalo vrlo komplikovanu procesnu regulativu. Na primer, bilo bi veoma teško rešiti pitanje javnosti u istrazi. Kako lica u funkciji odbrane mogu voditi svoju („paralelnu”) istragu kada ne znaju da se istraga uopšte vodi od strane javnog tužioca ili, ako to već znaju, šta mogu činiti kad ne znaju koje radnje vrši javni tužilac? Kakvim bi se mehanizmima moglo obezbediti da okrivljeni može saslušavati svedoke i kakvim bi ih merama on mogao „prinuditi” da ispune svoje procesne dužnosti?³⁷

Jedna od retkih zemalja evropsko kontinentalne pravne tradicije koja je u svoje krivično procesno zakonodavstvo uvela stranačku (paralelnu) istragu jeste Italija. Naime, italijanski zakonodavac predviđa istražnu delatnost branio-ca, odnosno da branilac, od početka obavljanja dužnosti na osnovu pisane izjave, može sprovoditi istraživanja u cilju pronalaženja dokaza u korist njegovog branjenika i to isključivo pod uslovima predviđenim u zakonu (čl. 391. bis ZKP),³⁸ s tim što se uzimanje izjava ne može odnositi na lica koja po zakonu ne mogu biti saslušana kao svedoci.

Ova mogućnost odbrane je uvedena izmenama i dopunama ZKP iz 2000. godine. Do tada, dokazi odbrane su zavisili od toga šta je javni tužilac prikupio tokom prethodne istrage, odnosno ograničenje se ogledalo u tome da je odbrana mogla da ostvari uvid u spise tužilaštva. Sudovi su bili skloni da ne prihvate dokaze do kojih je došla odbrana u fazi istrage. U svakom slučaju, ovim izmenama je dat zakonski osnov da i odbrana može sprovoditi istragu čime se obezbeđuje jednakost oružja.³⁹ Na ovaj način je omogućeno da odbrana sama sprovodi istragu i da rezultati te istrage budu prezentovani sudu.⁴⁰

Uvođenjem stranačke (paralelne) istrage se menja procesni položaj svih glavnih krivično procesnih subjekata i narušava koncept tužilačke istrage. Najpre, menja se položaj javnog tužioca. Iako se na prvi pogled čini da ne mora nužno da se promeni položaj javnog tužioca u tako koncipiranoj istrazi, on se ipak menja. Sama dinamika stranački koncipiranog postupka dovodi do toga da javni tužilac sve više obavlja funkciju klasične stranke, a ne objektivnog zastup-

37 Škulić, M., Ilić, G. (2012), op. cit., str. 57.

38 Branilac, zamenik, ovlašćeni privatni istražitelj i tehnički savetnici mogu se posavetovati sa licima koja su u stanju saopštiti okolnosti korisne sa ciljevima istražnih delatnosti, s tim što se o tako prikupljenim obaveštenjima ne sastavlja bilo kakva beleška. Pored ostalih uslova, bitno je ukazati i na činjenicu da od lica koja su već saslušana od državnog tužioca ili pravosudne policije, branilac, njegov zamenik, ovlašćeni privatni istražitelj i tehnički savetnici ne mogu prikupljati bilo kakva obaveštenja, odnosno postavljati im pitanja i tražiti odgovore.

39 Van Cleave, R. A. (2007), *Italy, Criminal Procedure A Worldwide Study*, second edition, edited by Craig M. Bradley, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, str. 328.

40 Članom 391. octies ZKP Italije je detaljno regulisan mehanizam putem kojeg odbrana može rezultate sopstvene istrage prezentirati direktno sudu.

nika državnih interesa, tj. na ovaj način jača njegova stranačka orijentacija. U prilog tome ide i mišljenje da je javni tužilac svestan da odbrana vodi paralelna istraživanja te da ga na raspravi očekuju od suprotne stranke orkestrirani protivdokazi, pa mu nije lako odupreti se stranačkim impulsima koji su snažniji od onih koji postoje i kod nestranački organizovanog pripremnog postupka.⁴¹ Tužilački koncept istrage kakav postoji u zemljama evropsko kontinentalne pravne tradicije karakteriše da javni tužilac nastupa kao samostalni i nezavisni državni organ koji će voditi interesa i o okolnostima koje idu u korist okrivljenog, a ne samo na njegovu štetu.

Pored položaja javnog tužioca, uvođenjem stranačke (paralelne) istrage se radikalno menja položaj branioca okrivljenog. Naime, mogućnost vođenja stranačke istrage za sobom nužno povlači posledicu da će branioci na sebe preuzeti veliki deo istražnih zadataka što će umnogome promeniti njihovu dosadašnju poziciju u našem krivičnompravnom sistemu. Poznato je da branioci istovremeno rade na više krivičnih predmeta, a preuzimanjem istražne aktivnosti to više neće biti moguće, tj. moraće da se fokusiraju na mali broj predmeta.

S druge strane, angloamerička i italijanska iskustva ukazuju na to da će doći do povećanog angažovanja privatnih detektiva koji će voditi paralelnu istragu i prikupljati dokaze za odbranu. Gledajući s aspekta naše pravne tradicije i kulture postoje najmanje dva problema. Prvo, ovakvo vođenje istrage će sa sobom nositi negativne socijalne efekte u tom smislu što će privatne detektive angažovati samo oni okrivljeni koji imaju dovoljno finansijskih sredstava. Bogati okrivljeni će sprovesti možda čak detaljnije i stručnije istragu nego javni tužilac jer će imati finansijska sredstva da angažuju vodeće privatne detektive sa svim svojim ljudstvom i opremom. Međutim, mnogi okrivljeni neće biti u mogućnosti da plate tolike troškove vođenja sopstvene istrage što ih svakako ne stavlja u ravnopravan položaj. I drugo, poznato je da u Republici Srbiji još uvek nije donesen zakon kojim bi bila regulisana oblast privatne bezbednosti, a poznato je da postoji mnogo agencija koje vrše ove poslove. Prema nekim podacima u Srbiji na ovim poslovima radi između 47.000 i 50.000 ljudi koji su naoružani sa skoro 47.000 komada raznog oružja.⁴² Kada se svemu tome doda i mogućnost da te agencije budu direktno angažovane na polju vođenja istrage i prikupljanja dokaza u mnogobrojnim krivičnim postupcima, problem postaje još izraženiji.

41 Damaška, M. (2007), O nekim učincima stranački oblikovanog pripremnog kaznenog postupka, *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 14(1), str. 7.

42 *Živeti sa nasleđem*, (2005), – SALW istraživanje, UNDP, str. 10. – citirano prema: Unijat, J. (2007), *Siva zona bezbednosti, Bezbednost zapadnog Balkana*, br. 4, str. 22.

Najzad, menja se i položaj suda uvođenjem stranačke istrage. Najpre, sud će trebati da se ponaša kao arbitar u sporu o čemu je već bilo reči kada smo govorili o devalvaciji načela utvrđivanja istine. Međutim, ovako kocipirana istraga nameće sudu još jednu obavezu, a to je zadatak da pre glavnog pretresa organizuje razmenu informacija i dokaza između stranaka koje su prikupile svojim paralelnim istraživanjima. U tom smislu se ističe da to nije nipošto lak „menadžerski zadatak“. Teško je privedi saradnji osobe koje se spremaju za sukob oprečnih činjeničnih hipoteza na raspravi, pa su stoga nesklone „otkriti karte“ pre tog odlučujućeg procesnog stadijuma. Njihove međusobne izveštaje možete uredno slagati poput pločica domina, ali će one često klepetati kao mrtva kost.⁴³

5. Sporazum o priznanju krivice

Intenzivna zakonodavna aktivnost na polju krivičnog procesnog prava u mnogobrojnim evropskim zemljama poslednjih decenija ima, između ostalog, i cilj da se krivični postupak učini efikasnijim. U tom cilju su uvedene mnogobrojne pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima⁴⁴ koje treba da omoguće brži i efikasniji krivični postupak. Sporazum o priznanju krivice je institut koji je svakako najzanimljiviji s obzirom da potiče iz anglosaksonske pravne tradicije i da do skora nije bio karakterističan za zemlje koje pripadaju evropsko kontinentalnoj pravnoj tradiciji kakva je i Srbija. Međutim, konvergencija između ova dva velika sistema koja i dalje traje je dovela do toga da su mnoge zemlje kontinentalne Evrope uvele u svoje krivično procesno zakonodavstvo ovu uprošćenu formu krivične procedure.

Sporazum o priznanju krivice jeste institut krivičnog procesnog prava čija se suština ogleda u prethodnom pregovaranju o priznavanju krivice između tužioca i okrivljenog i naknadnom prihvatanju ili neprihvatanju od strane suda postignutog sporazuma između tužioca i okrivljenog.⁴⁵ Na ovaj način, moguće je okončati krivični postupak bez vođenja glavnog pretresa čime se postupak značajno ubrzava, sud se oslobađa zadatka da reši i rasvetli krivičnu stvar utvrđivanjem svih pravno relevantnih činjenica što nekad može biti dugotrajan i neugodan posao, a na ovaj način i država obezbeđuje značajnu uštedu materijalnih sredstava s obzirom da nema troškova vođenja krivičnog postupka.

43 Damaška, M. (2007), op. cit., str. 8.

44 O pojednostavljenim formama postupanja i alternativnim krivičnim sankcijama videti zbornik: Pojednostavljene forme postupanja u krivičnim stvarima i alternativne krivične sankcije, (2009), Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor-Beograd.

45 Bejatović, S. (2010), *Reforma krivičnoprocesnog.....*, op. cit., str. 13.

U tom smislu, uvođenje ovog instrumenta konsensualne pravde prevashodno se opravdava razlozima praktične korisnosti: nagodba omogućava efikasnije iskorišćavanje „državnih resursa“ i osigurava brzu primenu krivičnih mera.⁴⁶ Faktički, bez velikih „ulaganja“ se može postići razborita odluka, u idealnom slučaju čak i ista, koja bi se postigla da je sproveden potpun postupak. Duboko ukorenjeni tradicionalni principi znatno otežavaju pojednostavljenje postupka u kontinentalnom mešovitom postupku po američkom modelu, ali, američka praksa je ipak veoma značajna i za evropske procesne sisteme. Slični problemi savremenih društava i globalizacija neminovno dovode do sve intenzivnijeg približavanja anglosaksonskog i kontinentalnog sistema. Sve veća preopterećenost pravosuđa u Evropi izaziva „erodiranje“ nekad suverenih principa mešovitog tipa postupka i davanja javnom tužiocu i sudu većeg manevarskog prostora za brzo i jeftino okončanje krivičnih postupaka.⁴⁷

Pored ovih, ističu se još neki argumenti za uvođenje sporazuma o priznanju krivice. Najpre, pravo na suđenje nije apsolutno pravo kojeg se okrivljeni ne može odreći. U tom smislu, okrivljenom se ne sme zabraniti da odlučuje o tome želi li da ga koristi ili će zaključiti sporazum o priznanju krivice, za koji veruje da je više u skladu sa njegovim interesima. Takođe, tačno je da okrivljeni koji zaključi sporazum može biti osuđen na 4 godine zatvora za isto delo kao i okrivljeni koji isti nije zaključio pa je osuđen na kaznu zatvora od 20 godina, ali to treba gledati kao na beneficiju za zaključenje, a ne sankciju za nezaključenje sporazuma.⁴⁸

Sporazum o priznanju krivice je nastao u SAD pre više od jednog veka. Vrhovni sud SAD je još 1879. godine u slučaju *State vs Kaufman* odlučio da se okrivljeni može odreći svojih procesnih prava, uključujući i pravo na ubrzano suđenje, kao i prava da mu se sudi u redovnom postupku – pred velikom porotom (grand jury).⁴⁹ Danas su i mnoge druge zemlje pored SAD, gde sporazum o priznanju krivice dominira i gde se preko 90% krivičnih predmeta rešava na ovaj način, uvele ovu pojednostavljenu formu postupanja u krivičnim stvarima, sa manje ili više razlika. Tako su u svoj sistem krivičnog pravosuđa, u raznim vidovima, sporazum o priznanju krivice uvele mnogobrojne zemlje

46 Đurđić, V. (2010), *Pojednostavljene forme krivičnog postupka u procesnim kodeksima tranzicionih zemalja, Aktuelne tendencije u razvoju i primeni evropskog kontinentalnog prava – sveska 1*, Pravni fakultet, Niš, str. 471.

47 Feješ, I. (2012), *Američki model nagodbe u krivičnom postupku, posebno neki njeni negativni aspekti*, Zbornik radova Pravnog fakulteta, 46(4), Novi Sad, str. 120.

48 Nikolić, D. (2009), *Sporazum o priznanju krivice i njegov doprinos efikasnosti postupanja u krivičnim stvarima, Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene forme postupanja*, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, str. 154.

49 *Ibidem*, str. 147.

evropsko kontinentalne pravne tradicije među kojima se izdvajaju Nemačka⁵⁰, Italija, Francuska⁵¹, Poljska, a na području jugoistočne Evrope Bosna i Hercegovina, Hrvatska, Crna Gora. Svakako se može primetiti da sporazum o priznanju krivice postaje široko zastupljen i u zemljama evropsko kontinentalne pravne tradicije, pa tako i u Srbiji.

U Republici Srbiji je institut sporazuma o priznanju krivice uveden 2009. godine Zakonom o izmenama i dopunama ZKP⁵², s tim što treba naglasiti da i novi ZKP iz 2011. godine koji se delimično primenjuje takođe predviđa ovaj institut. U svakom slučaju, ozakonjenje sporazuma o priznanju krivice u Srbiji je rezultat skoro jedinstvenog stava stručne javnosti o sporazumu kao veoma važnom i nadasve korisnom instrumentu povećanja efikasnosti borbe protiv kriminaliteta uopšte.⁵³ U tom smislu, može se zaključiti da primena sporazuma o priznanju krivice u zemljama evropsko kontinentalne pravne tradicije, kao instituta koji potiče iz adversarijalnog sistema, uopšte nije sporna i potpuno je opravdana s tim što treba iznaći najbolja rešenja za njegovu adekvatnu primenu kako ne bi došlo do raznih vidova zloupotreba.

6. Zaključna razmatranja

Savremeno evropsko krivično procesno zakonodavstvo karakterišu intenzivne promene koje se preduzimaju u cilju povećanja efikasnosti krivičnog postupka. Jedna od glavnih karakteristika tih reformi se ogleda u tome da mnoge zemlje evropsko kontinentalne pravne tradicije prihvataju i u određenom obimu preuzimaju krivičnoprocesne institute koji dolaze iz anglosaksonske pravne tradicije i koji su karakteristični za akuzatorski krivični postupak. Analizirajući mnogobrojna rešenja u komparativnom zakonodavstvu mogu se uočiti dve tendencije putem kojih idu reforme. Prva, koja podrazumeva delimičnu reformu krivičnog postupka, odnosno preuzimanje i upodobljavanje pojedinih instituta, karakterističnih za akuzatorski model krivičnog postupka, načelima i specifičnostima pravnog poretka koji pripada evropsko kontinentalnoj tradiciji.

50 O sporazumu o priznanju krivice u Nemačkoj vidi: Frommann, M. (2009), *Regulating Plea-Bargaining in Germany: Can the Italian Approach Serve as a Model to Guarantee the Independence of German Judges?*, *Hanse Law Review*, 5(1), str. 197-220.

51 O sporazumu o priznanju krivice u Italiji i Francuskoj vidi: Yue, M. (2002), *Prosecutorial Discretion and Plea Bargaining in the United States, France, Germany and Italy: A Comparative Perspective*, *International Criminal Justice Review*, 12(1), str. 22-52.

52 „Službeni glasnik RS“, br. 72/09.

53 Bejatović, S. (2012), *Sporazumi javnog tužioca i okrivljenog i novi ZKP RS*, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 50(1-2), str. 68-69.

I druga, koja se ogleda u uvođenju stranački oblikovanog postupka po uzoru na zemlje anglo-saksonske pravne tradicije i samim tim narušavanju osnovnih principa krivičnog postupka koji već više vekova funkcioniše na evropskom tlu.

Na osnovu svega rečenog, mišljenja smo da je u Republici Srbiji potrebna izvršiti delimičnu, a ne potpunu reformu krivičnog postupka. Treba zadržati rešenje po kojem je sud aktivan u postupku dokazivanja i da može sam izvoditi dokaze, kao i to da nije ograničen dokaznim predlozima stranaka. Analizirajući komparativno krivično procesno zakonodavstvo, može se zaključiti da je mali broj zemalja izvršio tako radikalnan zahvat i ustanovio dokaznu pasivnost suda u postupku dokazivanja. Takođe, dugogodišnja praksa i rad sudija na ovim prostorima gde je načelo utvrđivanja materijalne istine uvek bilo jedno od stožernih načela su svakako smetnje da se jedno ovakvo rešenje uspešno implementira u praksi. U prilog tome idu i iskustva Republike Italije gde je proklamovana drugačija pozicija suda, tj. pozicija arbitra između stranaka koji pred njim predočavaju svoje dokaze i njima brane svoje tvrdnje. Međutim, ovako proklamovana načela nisu našla svoju praktičnu primenu jer su sudije nastavile da prisvajaju dominantnu poziciju u krivičnom postupku.

Dalje, treba uvesti tužilački koncept istrage u skladu sa načelima i principima koji važe u kontinentalnom sistemu koji se zasniva na tome da javni tužilac nema ulogu stranke kakvu ima u adversarijalnom sistemu, već bi bio neutralni predstavnik države. Uvođenje stranačke (paralelne) istrage bi narušilo koncept ovakve tužilačke istrage i u našim uslovima bi ovakva koncepcija istrage, tj. formalizovanje tzv. paralelne istrage zahtevalo, između ostalog, vrlo komplikovanu procesnu regulativu.

Najzad, sporazum o priznanju krivice je već uveden u naše krivično procesno zakonodavstvo i skoro je jedinstven stav stručne javnosti o sporazumu kao veoma važnom i nadasve korisnom instrumentu povećanja efikasnosti krivičnog postupka s tim što treba iznaći najbolja rešenja za njegovu adekvatnu primenu kako ne bi došlo do raznih vidova zloupotreba.

7. Literatura

- Bradley, M. C. (2007), *Overview, Criminal Procedure A Worldwide Study*, second edition, edited by Craig M. Bradley, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, str. xvii-xxvii.
- Bejatović, S. (2010), Radna verzija ZKP Republike Srbije i tužilački model istrage, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 48(2), str. 23-38.

- Bejatović, S. (2010), Reforma krivičnoprocesnog zakonodavstva Srbije i efikasnost krivičnog pravosuđa, Reforma krivičnog pravosuđa, Pravni fakultet, Niš, str. 1-27.
- Bejatović, S. (2012), Sporazumi javnog tužioca i okrivljenog i novi ZKP RS, Revija za kriminologiju i krivično pravo, 50(1-2), str. 63-86.
- Bošković, A. (2010), Tužilačko policijski koncept istrage i efikasnost krivičnog postupka, doktorska disertacija, Pravni fakultet, Kragujevac.
- Bošković, A. (2011), Reforma prethodnog krivičnog postupka i evropski standardi, Suzbijanje kriminala u okviru međunarodne policijske saradnje, Zbornik radova sa naučno-stručnog skupa sa međunarodnim učešćem 28-30. jun Tara, Beograd, str. 371-382.
- Bošković, A., Kulić, V. (2012), Italijanski model prethodnog krivičnog postupka, Kultura polisa, vol. IX, posebno izdanje 1, str. 137-150.
- Van Cleave, A. R. (2007), Italy, Criminal Procedure A Worldwide Study, second edition, edited by Craig M. Bradley, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, str. 303-350.
- Goldstein, S. A., Marcus, M. (1977), The Myth of Judicial Supervision in Three "Inquisitorial" Systems: France, Italy and Germany, Yale Law Journal, 87(2) Yale Journal Co. Inc., New Haven, str. 240-283.
- Damaška, M. (2006), Sudbina anglo-američkih procesnih ideja u Italiji, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, 13(1), str. 3-15.
- Damaška, M. (2007), O nekim učincima stranački oblikovanog pripremnog kaznenog postupka, Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu 14(1), str. 3-14.
- Đurđić, V. (2009), Komparativnopravna rešenja o prethodnom krivičnom postupku i njihova implementacija u srpsko krivičnoprocesno zakonodavstvo, Zakonodavni postupak i kazneno zakonodavstvo, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Beograd, str. 135-158.
- Đurđić, V. (2010), Pojednostavljene forme krivičnog postupka u procesnim kodeksima tranzicionih zemalja, Aktuelne tendencije u razvoju i primeni evropskog kontinentalnog prava – sveska 1, Pravni fakultet, Niš, str. 455-476.
- Ilić, G. (2008), Način i obim primene krivičnoprocesnog zakonodavstva i prevencija kriminaliteta, Kazneno zakonodavstvo i prevencija kriminaliteta, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd, str. 225-236.
- Ilić, G. (2010), Krivično-procesno zakonodavstvo Republike Srbije i standardi Evropske Unije, Krivično zakonodavstvo Srbije i standardi Evropske Unije, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu, Zlatibor, str. 34-54.
- Illuminati, G. (2005), The frustrated turn to adversarial procedure in Italy (Italian criminal procedure code of 1988), Washington University Global Studies Law Review, Vol. 4. No. 3. Washington University, St. Louis, str. 567-581.

- Krapac, D. (2007), Reforma mješovitog kaznenog postupka: potpuna zamjena procesnog modela ili preinaka prethodnog postupka u stranački oblikovano postupanje, Zbornik radova posvećen prof. dr sc. Franji Bačiću, Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ vo Skopje i Pravni fakultet u Zagrebu, Skopje – Zagreb, str. 177-198.
- Majić, M. (2012), Napuštanje inkvizitorskog modela krivičnog postupka kao nužan korak u stvaranju nepristrasnog krivičnog suda u Srbiji, Savremene tendencije krivičnog procesnog prava u Srbiji i regionalna krivičnoprocesna zakonodavstva, Misija OEBS u Srbiji, Beograd, str. 192-203.
- Newcombe, C. (2007), *Russia, Criminal Procedure A Worldwide Study*, second edition, edited by Craig M. Bradley, Carolina Academic Press, Durham, North Carolina, str. 397-470.
- Nikolić, D. (2009), Sporazum o priznanju krivice i njegov doprinos efikasnosti postupanja u krivičnim stvarima, Alternativne krivične sankcije i pojednostavljene forme postupanja, Srpsko udruženje za krivičnopravnu teoriju i praksu i Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije, Beograd, str. 145-178.
- Pavišić, B. (2007), Europski sustavi kaznene istrage na početku trećeg milenijuma, Zbornik radova posvećen prof. dr sc. Franji Bačiću, Pravni fakultet „Justinijan Prvi“ vo Skopje i Pravni fakultet u Zagrebu, Skopje – Zagreb, str. 321-341.
- Salas, D. revised by Alejandro Alvarez, (2005), *The Role of the Judge, European Criminal Procedures*, edited by Mireille Delmas-Marty and J. R. Spencer, Cambridge University Press, Cambridge, paperback edition, str. 488-541.
- Spencer, J. R. (2005), Introduction, *European Criminal Procedures*, edited by Mireille Delmas-Marty and J. R. Spencer, Cambridge University Press, Cambridge, paperback edition, str. 1-81.
- Feješ, I. (2012), Američki model nagodbe u krivičnom postupku, posebno neki njeni negativni aspekti, Zbornik radova Pravnog fakulteta, 46(4), Novi Sad, str. 119-143.
- Hermann, J. (1981), *Federal Republic of Germany, Major Criminal Justice Systems*, edited by George F. Cole, Stanislaw J. Frankowski and Marc G. Gertz, Beverly Hills and London: Sage publications.
- Škulić, M. (2010), Pogrešna koncepcija Nacrta Zakonika o krivičnom postupku Srbije, *Revija za kriminologiju i krivično pravo*, 48(2), str. 41-71.
- Škulić, M., Ilić, G. (2012), Novi Zakonik o krivičnom postupku Srbije – reforma u stilu „jedan korak napred, dva koraka nazad“, Udruženje javnih tužilaca i zamenika javnih tužilaca Srbije i dr., Beograd.

Assistant Professor Aleksandar Bošković
Academy of Criminalistic and Police Studies, Belgrade

*THE ANALYSIS OF IMPLEMENTATION
OF SOME CRIMINAL ADVERSARIAL PROCEEDING ELEMENTS
IN CRIMINAL PROCEDURE LEGISLATION OF CIVIL LAW SYSTEM*

Abstract: *Contemporary criminal procedure legislation has been characterized by intensive legislative activity followed by significant reforms of criminal proceedings in order to increase efficiency. One of the main results of these reforms is that many civil-law countries accept and to some extent assume criminal proceeding elements originating in Anglo-Saxon legal system and characteristic for the accusatory system. In this paper, the author considers implementation of some criminal adversarial proceedings elements adopted by some civil-law countries, but also a number of practical implementation issues. The author also gives some suggestions related to implementation of some criminal adversarial proceeding elements in Continental Europe. In that sense, special attention is paid to marginalization of the principle of the truth, i.e. to elimination of the court's duty to determine the truth in a main hearing, introduction of a parallel inquiry, as well as to plea bargaining.*

Keywords: *Continental-European Civil Law, Adversarial System, the Principle of the Truth, Parallel Inquiry, Plea Bargaining.*